

**İSTANBUL KÜÇÜKÇEKMECE
GÖL HAVZASI KAZILARI
EXCAVATIONS OF KÜÇÜKÇEKMECE LAKE BASIN
(BATHONEA)**

BU KİTAP
MARPORT KÜLTÜR HİZMETİDİR

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

İSTANBUL KÜÇÜKÇEKMECE GÖL HAVZASI KAZILARI

EXCAVATIONS OF KÜÇÜKÇEKMECE LAKE BASIN
(BATHONEA)

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI
İSTANBUL KÜÇÜKÇEKMECE
GÖL HAVZASI KAZILARI
EXCAVATIONS OF KÜÇÜKÇEKMECE LAKE BASIN
(BATHONEA)

Yayımlayan
Nezih BAŞGELEN

Editör
Şengül G. AYDINGÜN

Yardımcı Editörler
Błażej STANISLAWSKI, Şeniz ATİK, Haldun AYDINGÜN, Dürdane KAYA, Ayberk ENEZ

Fotoğraf Editörü
Haldun AYDINGÜN

İngilizce Editör
Emre KURUÇAYIRLI

Düzenleme
Erol BARLAS

ISBN: 978-605-???-???-?

Sertifika No: 10459

© 2017 Arkeoloji ve Sanat Yayınları Tur. San. Tic. Ltd. Şti.

Hayriye Cad. Cezayir Sok. No: 5/2 Beyoğlu-İstanbul

Her türlü yayın hakkı saklıdır / All rights reserved.

Yayınevinin ve yazarın yazılı izni olmaksızın elektronik mekanik,
fotokopi ve benzeri araçlarla ya da diğer kaydedici cihazlarla
kopyalanamaz, aktarılamaz ve çoğaltılamaz.

Makalelerin içeriği ile ilgili sorumluluklar yazarlara aittir.

Baskı-Cilt:

Kitabevi/Satış Mağazası

arkeo*pera*

Yeniçarşı Cad. No: 66/A

34433, Galatasaray

Beyoğlu-İstanbul

Tel.: 0212 249 92 26

www.arkeolojisanat.com / info@arkeolojisanat.com

UTKU KOYU

ANTİK FENER
VE LIMAN

MRYMEX
KANAL

Google Earth

Image © 2017 DigitalGlobe

Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZLER

“T.C. Kültür ve Turizm Bakanı **Prof. Dr. Numan KURTULMUŞ**’un Önsözü”

“Kocaeli Üniversitesi Rektörü **Prof. Dr. Saadettin HÜLAGÜ**’nün Önsözü”

“Polonya Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçisi **Maciej LANG**’ın Önsözü”

“Marport Yönetim Kurulu Başkanı **Lucien ARKAS**’ın Önsözü”

“İstanbul’un İkinci Tarihi Yarımadası: Bathonea”
Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yrd. **Ahmet Emre BİLGİLİ**

Kazıya Başlarken	XIX
R. Haldun AYDINGÜN	
Nehir-Göl-Deniz Birleşiminde Bir Kazı Yeri (İlk Beş Yıllık Çalışma)	1
An Excavation Site at the Junction of River-Lake and Sea (Works of the First Five Years).....	13
Şengül G. AYDINGÜN	
Bathonea İsmi Üzerine Veriler ve Yorumlar	85
Scientific Data and Comments About the Name of Bathonea	93
Şengül G. AYDINGÜN	
Küçükçekmece Gölü Havzasının Jeomorfolojik Özellikleri	117
T. Ahmet ERTEK – Hakan KAYA	
Küçükçekmece Lagünü’nün Çevre Manyetizması ve Paleoklimsel Yorumu	125
Özlem MAKAROĞLU	
Geç Antik Çağ’da İstanbul’un Batısındaki Arazinin Tarihi Coğrafyası	135
Mustafa H. SAYAR	
Avcılar–Firuzköy Yarımadası 1. Derece Arkeolojik Sit Alanında Yapılan Jeofizik Araştırmalar.....	143
Ertan PEKŞEN–İsmail KAPANVURAL – Şerif BARIŞ	
Türker YAS – Hamdullah LİVAOĞLU	
Tunç Çağlarında Karadeniz-Marmara-Akdeniz Arasında Bir Aktarma Limanı: Küçükçekmece	153
Haldun AYDINGÜN	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazılarında Yapılan Jeofizik Araştırmalar	165
Ercan ERKUL – Harald STÜMPEL – Ertan PEKŞEN – Türker YAS -	
İsmail KAPANVURAL – Şerif BARIŞ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları 2012-2015 Mimari Belgeleme/ Rölöve Çalışmaları.....	175
Asuman YARKIN YEŞİLIRMAK	

Küçükçekmece Gölü Sonar Tarama Çalışmaları	203
Hakan ÖNİZ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Büyük Sarnıç.....	217
Kerim ALTUĞ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Antik Çağ Su Temin Tünelleri	229
Ali Hakan EĞİLMEZ – Emre KURUÇAYIRLI – Metin ALBUKREK	
Gülşen KÜÇÜKALİ – Şengül G. AYDINGÜN	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazılarında Tespit Edilen Ahşap Bir Kapının Metal Aksamı ve Modellemesi	253
Ayberk ENEZ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Geç Antik Çağ Unguentariumları-2013	275
Dürdane KAYA	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Kandil Buluntuları	295
Ahmet ASLAN – Şengül G. AYDINGÜN - Ayberk ENEZ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazılarında Ele Geçen Dipintolu LR2 ve Damgalı LR13 Amphoraları	313
Ülkü KARA	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazılarında Bulunan Amphora Tıpları	323
Dürdane KAYA – Ahmet ASLAN	
Bizans Dönemi Sırlı Seramikleri Hakkında Kısa Bir Değerlendirme	333
Gülsüm TÜRKMEN	
Ortaçağ'dan Bir Kurban Sahnesi	349
Şengül G. AYDINGÜN - Gülsüm TÜRKMEN	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Geç Antik Dönem Cam Buluntuları.....	353
Şeniz ATİK – Merve ÖZKILIÇ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Osmanlı Lüleleri	379
Dürdane KAYA – Barış ÖZMEN	
Küçükçekmece Göl Havzası Kazılarında Bulunan Sikkeler ve Yerleşim Tarihine Katkıları	395
Oğuz TEKİN	
Küçükçekmece Gölü'nün Kuzeyinde Yer Alan Arkeolojik Sit Alanına İlişkin Floristik Gözlemler.....	403
Tamer ÖZCAN	
Küçükçekmece Göl Havzasında Tespit Edilen Kelebek Türleri.....	417
Bülent ŞEKER	

Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Arkeozoolojik Analizleri	423
Vedat ONAR - Özlem SARITAŞ	
İstanbul'un İlk "Ören Yeri-Kent Parkı"; Bathonea ? Projesi	431
Asuman YARKIN YEŞİLİRMAK	
Bathynias - About Identification and Localisation of the Ancient River	443
Olga WEGLARZ	
Concerning The Identification Of The Site Excavated On The Küçükçekmece Lake (Turkey) - A Study Of Greek And Latin Written Sources About The Ancient Settlement Of Melantias	455
Olga WEGLARZ	
Relics of St. Mammes In Langres And The Byzantine Empire. Side Remarks From The Project Stambul/Constantinople Kucukcekmece-The Destination Port Of The Way From The Varangians To The Greeks, A Centre Of "Byzantinization" Of The Rus' Community	463
Tomasz PELECH	
Cult Centers of St Mamas in Constantine Porphyrogenitus' Works Side Remarks from the Project: <i>İstanbul/Constantinople - Küçükçekmece - The Destination Port of the Way from the Varangians to the Greeks, a Centre of "Byzantinization" of the Rus' Community</i>	469
Konrad SZYMAŃSKI	
Project: "Constantinople/Istanbul- Küçükçekmece The Destination Port of the Way from the Varangians to the Greeks, a centre of 'Byzantinization' of the Rus' Community" - Aims, Sources And Objectives Constantinople / İstanbul-Küçükçekmece Varangianlar'ın Yolu Türkiye- Polonya Ortak Projesi (Hedefler, Kaynaklar ve Amaçlar)	485
Błażej STANISŁAWSKI	
Harita ve Arşivlere Göre Küçükçekmece Gölü'nün Jeostratejik Konumu Ve Tarih Boyunca Kent Planlamasında ki Önemi (Regio – XIV ?)	505
Oğuz CEBECİ	
ÖZETLER	543
HAVA FOTOĞRAFLARI (Murat ÖZTÜRK)	557
TEŞEKKÜR	569

**PROJECT: “CONSTANTINOPLE/ISTANBUL-KÜÇÜKÇEKMECE
THE DESTINATION PORT OF THE WAY FROM THE VARANGIANS TO THE GREEKS, A CENTRE
OF ‘BYZANTINIZATION’ OF THE RUS’ COMMUNITY” - AIMS, SOURCES AND OBJECTIVES**

Błażej STANISŁAWSKI*

“The Way” [a great communication artery] from the Varangians to the Greeks, was given this name by the author of the Nestor’s Chronicle (Повесть временных лет/*Powiest’ wriemiennych let/Tale of Bygone Years*¹). The route linked Eastern Europe and the Baltic Sea zone with Constantinople (called *Miklagård* by Scandinavians and *Cerograd* by Rus) (Fig. 1). Through this route the newcomers from the North (Scandinavians, Vikings, *Rhos/Rus*², Varangians) reached the South and Byzantine goods and ideas reached the North. These ideas, amongst others, created the foundations of medieval European civilization. The end point of the route for newcomers from the North was Constantinople-the capital of the Empire. A testimony of those cultural phenomena are runic inscriptions (Fig. 2) engraved on the balustrade of the Hagia Sophia church (Liestøl 1964; Svärdström 1970; Larsson 1988; Larsson 1989). The inscriptions were until recently the best known material evidence of the Vikings’ stay in Constantinople. The artery functioned as the result of relations between the Rus’/Scandinavians and Byzantines which started in the 9th and continued into the 10th and 11th centuries AD. Their testimony are treaties from 907/911 AD and 944 AD mentioned in the Nestor’s Chronicle. Under the agreements the Rus’ gained the right to stay in the neighbourhood of Constantinople in the area located “in” or “next to” St. Mamas (Ἅγιος Μάμας; gen. Ἁγίου Μάμαντος) “area”: “Приходяще русь да витают у святого Мамы” (907/911 AD) and “И приходящимъ имь, да витають у святого Мамы” (944 AD).

The route developed as a result of diplomatic, commercial, military and religious contacts between the Rus’ and the Byzantines (Carlsson and Selin 2012; Duczko 2007; Garipzanov and Tolochko 2011; Saharow 1980, Shepard 2008: 496-516). A Rus’ deputation appeared in Constantinople for the first time in 838 AD. In 860 AD a Rus’ assault on the city took place. In 876 AD the Rus’ hosted a Greek mission, were converted to Christianity and became subjects and friends of the Empire. In 907 AD or 911 AD Rus’ prince Oleg/Helgi organized another expedition and as a result of which Byzantium was forced to pay a tribute. The result of this event was the Rus’-Byzantine treaty from 907/911 AD. Next assault on the city occurred in 941 AD. In 944 AD a Rus’ deputation arrived to Constantinople and a new treaty was signed. Under both treaties the newcomers were granted the right to reside in an appointed place, situated in the vicinity of the capital. In 957 AD Constantinople was visited by Princess Olga/Helge (945-964), who was baptised there. It is believed that she also stayed with her entourage for a few months in the “Rus’ quarter”. The culmination of Rus’-Byzantine relations was the Christianization of Rus’ in 988 AD.

---

* Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences, st-wski@wp.pl

1 *Powieść minionych lat. Powiest’ wriemiennych let. Charakterystyka historyczno-literacka, przekład i komentarz*, ed. and transl. F. Sielecki, Wrocław 1968.

2 Stang 1996; Urbańczyk 2014: 91-92.

Vikings from Scandinavia also arrived directly to Constantinople (Piltz 1987; Ciggaar 1996: 102-128). The most famous of them are Harald Hardråda (1015-1066), who commanded the Imperial Guard, Sigurd the king of Norway (1093-1103) and Eric the king of Denmark (1095-1103). Scandinavian-Byzantine relations are mentioned in old Scandinavian literature. The culmination of the fame of the warriors from the North was their inclusion in the Imperial Guard and 'The Varangian Guard' (Böhm 2011).

Rus'-Byzantine relations, attested in written sources, amongst others "De administrando imperio"³ by Constantine VII Porphyrogenetos (913-959), were repeatedly the subject of historical studies (Vasiliev 1946; Vasiliev 1951; Poppe 1967; Poppe 1968; Poppe 1978; Saharow 1980; Piltz 1987; Ciggaar 1996; Franklin and Shepard 1996; Петросян 1998; Литаврин 1993; Литаврин 1999; Shepard 2008; Garipzanov and Tolochko 2011; Androshchuk 2013; amongst others the aforementioned, there are also further references). They are also well-attested by archaeological sources (Duczko 1997) and by art monuments (Pevny 1997: 281-319), which occur in Eastern Europe, Central Europe and Scandinavia.

Only occasionally, however, have scholars dealt with following problems: (1) the presence of newcomers from the North in Constantinople, with the aim of trying to observe this phenomenon in archaeological sources; (2) locating the place or places of Rus' residence in Constantinople; and (3) the study of what content, ideas, and cultural patterns (Byzantine and foreign) the Rus' encountered in their place of residence at the gates of the city; (4) determining the impact of Byzantine society on the culture of the Rus' in their place of residence, perceptible in material sources. The topics mentioned above are the essential to our Polish-Turkish Project: "Constantinople/Stambul-Küçükçekmece-the destination port of the Way from the Varangians to the Greeks, a centre of 'Byzantinization' of the Rus' community".

Studies on the presence of the Rus' in Constantinople based on material sources were undertaken only occasionally. In the research on the problem of the location of the place of residence of newcomers from the North in Constantinople, Nestor's Chronicle essential is the, in which texts of two very similar treaties signed in 907/911 AD and 944 AD were mentioned. Based on them we learn that the Rus' arrived to the city by sea using boats and their place of residence was appointed "in" the area of St. Mamas or "next to" St. Mamas, located outside the walls. The newcomers could come from there to the city under the supervision of an imperial official.

The Rus' "quarter" is located by the author of "Tale of Bygone Years" "in" or "next to" the place called St. Mamas only. He doesn't use any additional determinations like: St. Mamas church, monastery or district. This place is identified usually with the St. Mamas church or monastery.

A few objects dedicated to St. Mamas (churches, monasteries and "district") were in Constantinople however (Chastelain 1709: 863). Most of them are mentioned in Byzantine written sources: "Typikon of Athanasios Philanthropens for the Monastery of St. Mamas in Constantinople"⁴, "Chronographia" by Joannes Malas, "Ekklesiastiké historía" by Theodorus Anagnostes, "Chronicon Paschale" by Anonym, "Chronographia" by Theophanes Confessor, "Chronographia brevis" by Nicephorus, "Chronicon" by Georgius Monachus, "Patria Constantinopoleos" by Pseudo-Codinus, "Chronicon" by Leon Gramaticus, "Liber Suda", "Chronographia" by Theophanes Continuatus, "De ceremoniis aulae Byzantinae" and "Hósa dej gínesthaj, tu megálu kaj hypselu basiléos ton Romajon méllontos fossateusaj" by Constantine VII Porphyrogenetos, "On the reigns of the emperors" by Josephus Genesius, "Chronicon" by Symeon Logothetes, "Sýnopsis historiké" by Georgius Cedrenus, "Epitomé tes historías" by Joannes Scylitzes, "Epitomè historion" by Joannes Zonaras, "Annales" by Michael Glycas, "Historia ecclesiastica"

3 *Constantine Porphyrogenetus: De Administrando Imperio*, Ed. G. Moravcsik, Translation R. J. H. Jenkins, Corpus fontium historiae Byzantinae, v. 1, Washington, 1967.

4 Bandy A. (transl.) 2000. *Mamas: Typikon of Athanasios Philanthropens for the Monastery of St Mamas in Constantinople*, (in:) *Byzantine Monastic Foundation Documents: A Complete Translation of the Surviving Founder's Typika and Testaments*, eds. J. Thomas, A. Constantinides Hero, Washington: 973-1041

by Nicephorus Callistus Xanthopulus, in the untitled text by Ducas, "Chronicon" by Georgius Monachos Continuatus, "Chronographia" by Pseudo-Symeon, "Epistoláj" by Theodorus Studites, "Vita Simeonis Novi Theologici" by Nicetas Stethatos, "Historíaj" by Joannes VI Cantacuzenus, "Adversus Cantacuzenum" by Joannes Cyparissiotis, "Hstoria romaiké" by Nicephorus Gregoras and in anonymous texts: "Vitae Anonymae Sancte Irenae", "De Leone Armenio", "Acta Monasterii Dionysii", "Acta Monasterii Lavrae", "Acta Monasterii Esphigmeni", "Acta Monasterii Vatopedii", "Synaxarium Ecclesiae Constantinopoleos", "Vita Imperatricis Theodoraе" and "Additamenta ad Georgii Acropolitae". The St Mamas monastery is mentioned in the other Russian "Книга Паломник" (*Kniga Palomnik*) (Лопарева 1899) and Bulgarian (Златарски 1904; Луйчев 1963: 112-114) written sources too.

The location of St. Mamas monastery/church/district was not discovered to date, although such attempts were undertaken on the base of the Byzantine written sources (Успенский 1892; Pargoire 1904; Pargoire 1908; Литаврин 1993; Литаврин 1999; Петросян 1998; Андрощук 2012).

The first took place in the 16th century. Its result is the concept that the monastery was situated near Blachernae quarter (1) to the north-west from the city (between the modern districts Eyüp and Aivan Serai) too (**Fig. 3**) (Gilles 1561; 1997, s. 184-185; Van Millingen 1899: 89; Γεδεών 1899).

The St. Mamas "district" tried to locate to the north from the Golden Horn (2), at the Bosphorus, in today's *Beşiktaş* (**Fig. 3**) (Успенский 1892:78-84; Pargoire 1904; Pargoire 1908; Van Millingen 1912: 106-107; Петросян 1998: 54; Литаврин 1999: 427, 454; Müller-Wiener 2001: 24-25; Külzer 2008: 185, 209, 228, 512, 649, 683; Иванов 2013: 565).

According to the next localization effort the monastery was situated to the south-west from the city next to the *Xylokerkos* Gate and the *Studion* monastery (inside or outside the Theodosian Walls) (3) (**Fig. 3**) (Πασπάτης 1879: 41; Van Millingen 1899: 90-91; Pargoire 1904; "The Oxford Dictionary of Byzantium"⁵ p. 1278; Külzer 2008: 394-395).

The Rus' district was located in consequences: (1) to the south-west from the Golden Horn (modern *Eyüp*); (2) to the north from Golden Horn, at the Bosphorus (modern *Beşiktaş*) (Успенский 1892:78-84; Pargoire 1904; 1908; Петросян 1998: 54; Литаврин 1999: 427, 454; Müller-Wiener 2001: 24; Külzer 2008: 228; Иванов 2013: 565); (3) next to the *Xylokerkos* Gate (Du Cange 1682: 174; Войтович, Домановський, Козак, Лильо, Мельник, Сорочан, Файда 2011: 318); or (4) next to the Theodosius harbor (Андрощук 2012). None of the St. Mamas and the Rus' district localizations are supported by the material/archaeological evidence!

The starting point of this project is the hypothesis, that the place appointed to the Rus' as their place of residence was located "in" or "next to" the area of Ayamama Deresi (St. Mamas) river (**Fig. 4**) (more about this area Chastelain 1709: 863; Goltz 1897; Πασπάτης 1879; Gedeon 1899: 164; Pargoire 1904: 263-265; Makridis 1938; 1939; Janin 1950: 314; Külzer 2004: 267; 2008: 513) and the neighboring area of the Küçükçekmece Lake basin (**Fig. 4**). Ayamama Deresi river (the length of the river is 21 km, the length of the river basin is 46 km) (Delibaş 2012: 133-135) is located between Hebdomon (modern *Bakırköy*) and San Stefano (modern *Yeşilköy*) (more about this area Külzer 2008: 659-661; 2010: 440). This opinion may be supported by the following arguments.

This area is located next to the St. Mamas and outside the walls of the capital. Name of the river (Ayamama/St. Mamas) is still in force (topographical and administration maps published in 1823, 1897; 1907, 1916, 1933, 1946 and 1972).⁶ This name is registered at the old Ottoman maps too (Yetişkin-Kubilay 2010: 230-231). The St. Mamas' monastery or church and hagiaσμα was located there too (it's located at the mouth of the river) (Makridis 1938; Macridy 1939 Külzer 2008: 513; 2010: 440). The

5 *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. I-III, ed. A.P. Kazhdan, Oxford 1991.

6 Delibaş 2012: 133-135, figs. 5.6, 5.7, 5.8.

remains of the St. Mamas' monastery or church and hagiaσμα in 1970s were still visible. This is one of objects dedicated to St. Mamas in Constantinople. This area is located next to the great harbor at Küçükçekmece Lake basin.

During the period in question, Küçükçekmece Lake was a bay of the Sea of Marmara. Thanks to its structural features the bay was a very convenient harbor for vessels comparable to the Golden Horn. The stone remains of quays, which are still perceptible on land and underwater, prove that it was a huge port, which in terms of size far exceeded other ports of Constantinople (Theodosius, Kontoskalion, Boukoleon, Neorion) (Müller-Weiner 1998), the largest centre of maritime communications of the capital connected with it by a stone road - *Via Egnatia* (Kuelzer 2011: 193-194). During the excavations architectural remains of many Byzantine objects and Byzantine settlements were registered there. This huge harbor was located far enough from the capital for safety reasons (military and epidemiological) and close enough for adequate communication with its administration. The harbor at Küçükçekmece lake basin could be designed for aliens and their ships because of these features.

The sentence „Приходяще русь да витают у святого Мамы...” mentioned in the *Tale of Bygone Years*, can be translated as “the Rus are living in/next to the St. Mamas” or “the Rus are welcoming in/next to the St. Mamas” (Востоков 1858: 43). The welcoming ceremony is deeply rooted in the tradition of the neighboring area (Hebdomon and Rhegion). Rhegion (Ogan and Mansel 1942) city is located in the estuary of the lake too. Rhegion was the place of welcome the emperors and distinguished guests. The newcomers from the North could be one of them.

The argument supporting the above hypothesis are the results of the examination of artifacts acquired during the excavations at the settlement complex located on the western coast of the Küçükçekmece Lake. In the vicinity of one of them items of evident northern origins were discovered. They are: an amber cross (**fig. 5**), a game piece for the *hnefatafl* game-characteristic for the culture of the Viking warriors (**fig. 6**), a “ring” decorated with two dragon heads (**fig. 7**), characteristic for the Baltic Sea zone. Furthermore, several items characterized the culture of steppe peoples were recorded. These artefacts occur also in the inventory of the material culture of the Rus' and the Baltic Sea area peoples.

The site's location next to St. Mamas river and outside the city walls, the presence of the large port and the Byzantine settlement as well as the presence of the aforementioned artefacts support the hypothesis according to which the settlement complex at Küçükçekmece Lake basin could be the last link of the Way from the Varangians to the Greeks, the place of residence of the Rus', perhaps the same, which was mentioned in the treaties. There newcomers from the North came in direct contact with the Byzantine civilization and culture of other peoples arriving to the port. There, they adopted the Byzantine and possibly other foreign cultural patterns and underwent a process of ‘Byzantinization’.

The first traces of settlement on the western shore of Küçükçekmece Lake were discovered in 2007 and excavations began in 2009. Based on their results it was found that the site's surface covers several dozens of hectares and that it contains traces of settlements from following periods: prehistory, Bronze Age, Early Iron Age, Greek, Hellenistic, Roman, Byzantine and Ottoman.

Especially rich traces of settlements are from the Byzantine period (Aydingün and Öviz 2009; Aydingün 2013; Aydingün et al. 2013; Öviz et al. 2014). There are ruins of two churches, a martyrion, medical center, dwelling buildings, workshops, roads and harbor facilities like piers and quays. The latter is perceptible in many places both on land and underwater. In water there are remains of columns, anchors, sarcophagi and ceramic vessels. During excavations a large number of artefacts was discovered. Amphorae dominate (there are vessels from almost all regions of the Mediterranean, including specimens labeled with marks of pottery workshops), coins (amongst others, gold Byzantine solidi), glass vessels, jewellery. Also were encountered craft workshops: jewellery, glass, foundry, medicines.

The settlement complex is divided into three sites (Nos 1-3). On the site No. 1 a church, building adjacent to it, cemetery, stone roads, harbor and quay were discovered. On the site No. 2 larger *nosokomeion* (?),

PROJECT: "CONSTANTINOPLE/ISTANBUL-KÜÇÜKÇEKMECE
THE DESTINATION PORT OF THE WAY FROM THE VARANGIANS TO THE GREEKS, A CENTRE OF 'BYZANTINIZATION'
OF THE RUS' COMMUNITY" - AIMS, SOURCES AND OBJECTIVES

martyrion, cemetery, *hagiasma*, harbor and dwelling buildings were recorded. The site No. 3 is the so-called Great Port. its wharves are several km long. The Byzantine settlement can be dated from the 5th(?) /6th AD to the half of the 13th century.

The objectives of the project are as follows:

- (1) Finding material traces of the presence of the Rus' and Scandinavians in Constantinople within the settlement complex at Küçükçekmece Lake basin;
- (2) Determining whether the studied settlement complex is identical with the area appointed as the Rus' residence near St. Mamas;
- (3) Defining with what content, ideas and cultural patterns (Byzantine and foreign) dealt the Rus' during they stay in Küçükçekmece Lake basin;
- (4) Examination, based on material sources, the impact of Byzantine society and foreign residents in the port at Küçükçekmece Lake basin on the culture of the Rus' (in the spheres of exchange, craft production, sailing, art, symbolism, social organization and religion) and the process of 'Byzantinization' of their society;
- (5) Finding potential determinants of physical presence on the site at Küçükçekmece Lake basin of other foreign communities from areas of Eastern Europe, who might have arrived there as slaves brought by the Rus' to Byzantium.

In order to be able to answers above mentioned research problems we are going to implement following tasks:

Task 1: The archaeological research at Küçükçekmece Lake basin: The source base of the research will be early medieval artefacts acquired during previous excavations conducted within the settlement complex at Küçükçekmece Lake basin and the results of new excavations at the site No. 2. The plan covers three seasons of excavations. The excavations will be carried out on the surface of 5x15 m. Works under this task include the stratigraphic documentation of sources, their analysis and C-14 dating.

The land excavations will be accompanied by underwater examination of the bottom of the lake in the area directly adjacent to the area of land excavation. They are aimed to the identification and documentation of sunken relics of the port buildings, wrecks, anchorages and artefacts from ships moored in the port.

A non-invasive geomagnetic survey will be carried out on the surface of approximately 6 hectares, located between the port trench and the where the church relics were discovered. The purpose of the non-invasive survey will be documentation of the layout of Byzantine structures occurring in the area around site No. 2.

Remains of architecture discovered during land and underwater excavations will be documented by measurements taken by equipment of Total Station type. As a result a contour map and 3D model of the land area and the bottom of the lake along with buildings will be created. Remains of architecture occurring on land will be additionally documented by photo scanning and 3D scanning. A complete 3D model of the area (land and lake bottom) and buildings obtained in this way will be complemented by an integrated 3D documentation of selected artefacts discovered in the study area.

Task 2: The chronological analysis: To record the chronological parameters of Byzantine settlement sequences we will undertake an architectural analysis of the structures, C-14 dating, a qualitative and quantitative analysis of pottery vessels assemblages from individual settlement sequences as well as an analysis of selected artefacts (coins, bricks with marks of imperial brickyards and other artefacts of more specific chronological parameters). In this way, - by combining the results of these analyses - we will create a base for the stratigraphy of the site for the Early Middle Ages. The next task will be the synchronization of settlement layers from the Early Middle Ages recorded within trenches located at various points in the settlement complex. For this purpose, we apply the method of qualitative and

quantitative analysis of pottery, using chronological parameters of individual assemblages based on results obtained during excavation planned on the site No. 2.

Task 3: Socio-topographical analysis: The next task will be study the reconstruction of space of the Byzantine settlement complex in the Early Middle Ages and socio-topographical analyses of the settlement complex based on spatial organization of the site, its buildings and its function as well as artefacts occurring within individual features. In this way it will be possible to obtain information on social differentiation of its residents.

Task 4: The elements of the Rus' culture and other foreign communities at Küçükçekmece: The discovered archaeological sources (recorded both on land and underwater-e.g. anchors) will be further examined for presence of artefacts of Rus'/Norsemen origins (also specialist analyses-archaeozoological and metallographic ones); determinants of physical residence of other communities from areas of Eastern Europe (slaves); indicators of presence of other foreign communities whose vessels moored in the port and their culture could have had an impact on the culture of the Rus' (external contacts of this centre are very well perceptible based on amphorae with marks of pottery workshops from other regions of the Mediterranean).

Task 5: The studies about a) the culture of the local Byzantine community; b) the impact of the Byzantine civilization on the Rus' culture and c) the process of 'Byzantinization' of this community: The next task will aim to analyze material sources discovered in the port in order to undertake a reconstruction of culture of the local Byzantine community in economic, symbolic, social, artistic and religious spheres and to create an image of Byzantine culture which the Rus' encountered in Küçükçekmece Lake basin.

This information will be the basis for the next stage of study, which aim will be to learn about the impact of the Byzantine civilization on the Rus' culture and process of 'Byzantinization' of this community. The source base will be expanded to include artefacts from Rus' and Scandinavian centres in Eastern Europe and Scandinavia in order to register potential influences spreading directly from the centre at Küçükçekmece to culture of people in northern part Europe.

Task 6: The studies of the Greek and Latin written sources: Simultaneously with the archaeological research, historical and philological studies of Greek and Latin written sources will be conducted. The purpose of the analysis of written sources is to verify the hypothesis that the settlement complex at Küçükçekmece Lake basin may be identical with the place appointed to the Rus' as their residence at the gates of the capital, mentioned in the treaties. To verify the above hypothesis, we intend to examine Greek written sources for presence in them information about St Mamas places and its locations. Information on the settlement complex at Küçükçekmece Lake basin may be also in Latin sources describing stay of crusaders in Constantinople and the Crusades. It cannot be ruled out that the biggest port of Constantinople was used by crusaders during their expeditions. This is indicated by discoveries of crusaders' coins (Tekin 2013a: 61-62). It is assumed that crusaders caused destruction of the centre in question and definitively ended its Byzantine period.

Our project integrates the experience and traditions of Polish medieval studies (developed by excavations of urban multi-layered sites), including research on the culture of the Norsemen and achievements of Turkish research on civilization of Byzantium (Yıldız-Kılıç 2011). The project combines the experience and methods of Turkish and Polish research on ports (both inland and sea ones), early medieval sailing and boatbuilding (implementation to study of ports of methodology of connected land and underwater excavations was developed as a result of joint Polish-Danish archaeological research conducted in Wolin). The project merges the traditional methodology of archaeological research with modern techniques (geomagnetic, methods of documentation, which results are 3D models of the area and discovered features, photo scanning, 3D scanning, aerial photography) and theoretical archaeology. The study is interdisciplinary. It includes specialists in archaeology, anthropology, architecture, classical philology and history.

The project is a continuation of studies conducted in recent years, aiming to: (a) to illustrate the socio-economic background, against which the process of formation of first states in the Early Middle Ages occurred, with particular emphasis on the role played by the Norsemen (Duczko 2007; Stanisławski 2013) and (b) to study problems associated with the beginnings of the medieval European civilization started by L. Leciejewicz (2000). The project also aims to resurrect the tradition of Wrocław Byzantine studies, initiated by George Ostrogorski and Mediterranean archaeology of the Middle Ages, created by L. Leciejewicz.

The excavations at Küçükçekmece Lake basin are, after completion of works in Yenikapı, related to the construction of a tunnel under the Bosphorus, the largest archaeological research project in the city. Taken into account the wealth of discoveries which were made in Yenikapı (Kocabaş and Özsait-Kocabaş 2012) and the surface of the site at Küçükçekmece Lake basin, it can be expected that the excavations also will result in equally spectacular discoveries of global importance.

The implementation of the research project requires a creation of Polish-Turkish team of specialists in the field of archaeology (experts in Scandinavian and Slavic culture, specialists in Byzantine archaeology, ports excavations, sailing and underwater excavations), architecture (documentation, analysis and interpretation of architectural monuments), philology (Greek and Latin) and history.

CONSTANTINOPLE / ISTANBUL-KÜÇÜKÇEKMECE VARANGIANLAR'IN YOLU TÜRKİYE- POLONYA ORTAK PROJESİ (HEDEFLER, KAYNAKLAR VE AMAÇLAR)⁷

"Varangianların Yolu", Doğu Avrupa'nın Baltık Denizi bölgesini Konstantinopol'e bağlayan yol olarak bilinir ve ilk kez Nestor'un Kroniğinde (Повесть временных лет / Powiest 'wriemiennych let / Tales of Bygone Years) bu isime rastlanılır. İskandinavlar tarafından Miklagard, Ruslar tarafından Cerogrod olarak da adlandırılan yol (**Res. 1**) ile Kuzey Avrupa'dan gelen İskandinavlar-Vikingerler ve Rhos/Ruslar-Varangianlılar Güney'e ulaştılar. Bu yol üzerindeki en önemli kültürel ve ticari merkez olan Bizans'a ait ticari mallar ve kültürel bakış açısı da Kuzey Avrupa'ya ulaştı. Bu fikirler, diğerlerinin yanı sıra, ortaçağ Avrupa medeniyetinin temellerini oluşturdu. Kuzeyden yeni gelenlerin kullandığı yolun son noktası, İmparatorluğun başkenti olan Konstantinopolis/İstanbul'du. Bu kültür olaylarının bir tanıklığı, Ayasofya kilisesinin korkuluklarına (Liestøl 1964; Svärdström 1970; Larsson 1988; Larsson 1989) kazınmış rünik yazıtlardır (**Res. 2**). Yazıtlar yakın zamana kadar Vikinglerin İstanbul'da kalışına dair en iyi kanıtlardı. Varangian Yolu MS. / MS. 10. ve 11. yüzyıllara kadar devam eden Rus / İskandinav ve Bizans arasındaki ilişkilerin sonucu olarak işleyen ve çoğu yerde nehirler üzerinden Karadeniz'e oradan da Marmara'ya inen deniz yoluydu. Nestor'un Kroniğinde MS. 907/911 ve MS. 944 arasındaki antlaşmalardan bu yolu ve yaşanan olayların bir kısmını öğrenebilmekteyiz. Söz konusu anlaşmalar uyarınca kuzeyden gelenler olarak tanınan Viking ve Varangianlara Bizans'ta genel olarak "Rus" denildi ve bu yeni gelen yabancılara Konstantinopolis'te "St" Mamas (Ἅγιος Μάμας) yakınındaki bir limanda kalma hakkı verildi: "Приходяще русь да витаютуу святого Мамы "(MS. 907/911) ve" И приходящимъ имъ, да витають у святого Мамы "(MS. 944).

7 2015 yılı kazı çalışmalarında depo çalışması yapılarak malzeme değerlendirilmiş ve Polonya ile bir ortak çalışma projesinin ana hatları belirlenmiştir. Bu hazırlıklar için Polonya ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerine, Kültür ve Turizm Bakanlığına, Kocaeli Üniversitesi Rektörlüğü BAP projeleri Birimine, Polonya, Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Science'a, Polonya- Ankara Büyükelçiliğine, Avcılar Belediyesi Başkanlığına, BOEING Ankara temsilciliğine, Marport Liman İşletmelerine destek ve katkılarından dolayı çok teşekkür ederiz. Bakanlık temsilcisi Hacibektaş Müzesi Uzmanı Sayın Taylan Sümer'e nezaketi ve uyumlu çalışmalarından dolayı ayrıca teşekkür ederiz.(Çeviri: Şengül AYDINGÜN)

“Varagianların Yolu” Rotası, Ruslar ile Bizans arasındaki diplomatik, ticari, askeri ve dini temasların sonucu olarak gelişti (Carlsson ve Selin 2012; Duczko 2007; Garipzanov ve Tolochko 2011; Saharow 1980, Shepard 2008: 496-516). MS 838’de Konstantinopolis’te ilk kez bir Rus temsilcisi görev yaptı. MS. 860 yılında kente Rus saldırısı gerçekleşti. MS. 876’da Ruslar, Bizanslıların etkisiyle Hıristiyanlığı tanıdılar ve İmparatorluk ile dostluk kurdular. MS. 907 ya da MS 911’de Rus prensi Oleg / Helgi Konstantinopolis’e başka bir sefer düzenledi ve bunun sonucu olarak Bizans bir haraç ödemek zorunda kaldı. Bu olayın sonucunda, MS. 907 / 911’den itibaren Rus-Bizans antlaşması yapıldı. MS. 941’de şehre bir sonraki saldırı gerçekleşti. MS. 944’te bir Rus temsilcisi Konstantinopolis’e geldi ve yeni bir antlaşma imzalandı. Her iki anlaşmaya göre, yeni gelenler, başkentin yakınında bulunan ve onlara tayin edilmiş bir mahallede ikamet etme hakkına sahiplerdi. MS. 957’de Prenses Olga / Helge (945-964)Konstantinopolis’i, ziyaret etti. Prenses Helge anlaşmalara göre Konstantinopolis yakınında Ruslara gösterilen bir mahallede vaftiz edilmiş ve bir kaç yıl boyunca burada kalmıştı. MS. 988 yılı Rus-Bizans ilişkilerinin doruk noktası oldu ve Rusların tam olarak Hıristiyanlaşması bu tarihte gerçekleşti.

Bu tarihten sonra daha da ilerleyen ikili ilişkiler sıklaştı (Piltz 1987; Çiggaar 1996: 102-128). İskandinavya’dan gelen Vikingler arasında Norveç Kralı Sigurd (1093-1103) ve Danimarka Kralı Eric (1095-1103) İmparatorluk Muhafızlarına komuta eden Harald Hardråda (1015-1066) vardı. Kuzeyden gelen yöneticilere eşlik eden Varangian Muhafızları, Bizans İmparatorluk Muhafızları tarafından kontrol altında tutuluyordu (Böhm 2011). İskandinav-Bizans ilişkileri eski İskandinav edebiyatında belirtilmiştir. Constantine VII Porphyrogenetos’un (913-959) “De administrando Imperio” adlı yazısında, yazılı kaynaklardan edinilen Rus-Bizans ilişkileri, tarihsel çalışmaların konusu olmuştur (Vasiliev 1946; Vasiliev 1951; Poppe 1967; Poppe 1968; Poppe 1978 Saharow 1980; Pigtz 1987; Çiggaar 1996; Franklin ve Shepard 1996; Петросян 1998; Литаврин 1993; Литаврин 1999; Shepard 2008; Garipzanov ve Tolochko 2011; Androschuk 2013; diğerlerinin yanı sıra daha başka referanslar da bulunmaktadır). Arkeolojik kaynaklardan (Duczko 1997) ve Doğu Avrupa, Orta Avrupa ve İskandinavya’da ortaya çıkan sanat eserleri (Pevny 1997: 281-319)Bizans ilişkilerini kanıtlamaktadır.

Yukarıda kısaca bahsedilen Kuzey Avrupalıların Bizanslılaşmasının ana hattı olarak bilinen yolun belirlenmesi yanında

- (1) Arkeolojik kaynaklarda bu fenomeni gözlemlemeye çalışmak amacıyla, Konstantinopolis/İstanbul’da Kuzey’den yeni gelenlerin (Rus/Varangian) varlığı;
  - (2) İstanbul’un Rus mahallesinin yerini belirleme;
  - (3) Rusların kent kapılarındaki ikamet yerlerinde karşılaştıkları durumların, fikirlerin ve kültürel modellerin incelenmesi;
  - (4) Bizans toplumunun Rus kültürü üzerindeki etkilerini belirleyici, maddi kaynakların bulunması
- Türkiye- Polonya “ Varangianları Yolu” Ortak Projesinin ana konularındır.

İstanbul Avcılar/Küçükçekmece’de ortaya çıkarılan limanlar, ve bazı eserler “Konstantinopolis / İstanbul-Küçükçekmece-Rus topluluğunun Bizanslaşması’nın merkezi olan Varangianlılardan Bizans’a giden yolun varış noktası olasılığını artırmaktadır.

Rusların Konstantinopolis/İstanbul’da maddi kaynaklara dayalı olarak varlığına ilişkin araştırmalar çok nadir olarak yapılmıştır. Konstantinopolis’de Kuzeyden gelenlerin kaldığı yerleşim yerinin sorgulanmasına ilişkin araştırmalarda, Nestor’un kroniği temel alınır. Ona göre; MS. 907/911 ve MS. 944’te imzalanan iki antlaşmanın metinlerinde Rusların deniz yoluyla şehre gelebildiği bir mahalleden söz edilmektedir (**Res. 3**). Bu yer St. Mamas bölgesinde ya da kent duvarlarının dışında bulunan St. Mamas’ın yakınında başka bir yerde olmalıdır. Yeni gelenler(Rus/Varangian), bu yerden bir imparatorluk yetkilisinin gözetiminde Konstantinopolis’e gidebilmektedirler.

Rus Mahallesi, sadece “Mamas” olarak adlandırılan yerin “içinde” ya da “yakınında” olmalıdır. Mamas kilisesi, manastır veya ilçe gibi herhangi bir ilave belirleme kullanmaz. Burası genellikle Aziz Mamas kilisesi veya manastır ile tanımlanır.

Bununla birlikte, St. Mamas'a (kiliseler, manastırlar ve "bölge") ithaf edilen birkaç nesne Konstantinopolis'deydi (Chastelain 1709: 863). Bunların çoğu Bizans kaynaklı yazılı kaynaklardan alınmıştır: Konstantinopolis'teki Aziz Mamas Manastırı için kaynaklar; *Athanasios Filantroplarının Tipikon'u*, *Joannes Malas'ın "Chronographia"*, *Theodorus Anagnostes'in "Ekklesiastiké historía"*, *Anonym'in "Chronicon Paschale"*, *"Chronographia Theophanes Confessor; Nicephorusa'nun "Chronographia brevis"*, *Georgius Monachus'un "Chronicon"*, *Pseudo-Codinus'un "Patria Constantinopoleos"*, *Leon Gramaticus'un "Chronicon"*, *Theophanes Continuatus'un "Liber Suda"*, *"Chronographia"*, *"De ceremoniis aulae Byzantinae"* ve *Hosa dej gínesthaj, tu megálu kaj hypselu Basileos tonluk Romajon méllontos fossateusaj'* Konstantin VII Porphyrogenetos tarafından, *'Chronicon' Josephus Genesisius tarafından* *'imparatorların hüküm sürer üzerine' Symeon Logothetes tarafından*, *'sinopsis historiké' Georgius Cedrenus tarafından*, *Joannes Scylitzes'in "Epitomé tes historías"*, *Joannes Zonaras'ın "Epitomé historion"*, *Michael'in "Annales" Glycas*, *Niceforus Callistus Xanthopoulos'un "Historia ecclesiastica"*, *Ducas'un untitled metninde*, *Georgius Monachos Continuatus'un "Chronicon"*, *Theodorus Studites'in "Epistuláj"*, *Pseudo-Symeon'un "Chronographia"*, *Nicetas Stethatos'un "Vita Simeonis Novi Theologici"*, *Joannes Cyparissiotis'un "Adversus Cantacuzenum"*, *Nicephorus Gregoras'ın "Hstoria romaike"* ve anonim metinlerde *"Vitae Anonymae Sancte Irenae"*, *"De Leone Armenio"*, *"Acta Monasterii Dionysii"*, *"Acta Monasterii Lavrae "*, *"Acta Monasterii Esphigmeni "*, *"Acta Monasterii Vatopedii "*, *Synaxarium Ecclesiae Constantinopoleos "*, *"Vita Imperatricis Theodoraе "* ve *"Additamenta ad Georgii Acropolitae "*. *St Mamas manastırı diğer Rus "Книга Паломник" (Kniga Palomnik) (Лопарева 1899) ve Bulgarca (Златарски 1904; Луйчев 1963: 112-114) dır.*

Aziz Mamas manastır / kilise / mahallesinin konumu, bugüne kadar keşfedilmemiş olsa da, bu tür girişimler Bizans kaynaklı yazılı kaynaklardan öğrenilmiştir. (Успенский 1892; Pargoire 1904; Pargoire 1908; Литаврин 1993; Литаврин 1999; Петросян 1998; Андрощук 2012).

Konstantinopolis'teki Rus mahallesinin yazılı belgelere göre bilim insanlarınca araştırılmasının ilki 16. yüzyılda gerçekleşmiştir. Sonuçta, manastırın Blachernae mahallesinin yakınında (modern ilçeler Eyüp ve Aivan Serai arasında) kuzey batı yakınlarında yer aldığı görüşü öne sürülmüştür (Gilles 1561; 1997, s. 184- 185; Van Millingen 1899: 89; Γεδεvv 1899).

Mamas "mahallesini, Haliç'ten Beşiktaş'a olan alan içerisinde önerenler bulunmaktadır (Успенский 1892: 78-84; Pargoire 1904; Pargoire 1908; Van Millingen 1912:106-107; Петросян 1998: 54; Литаврин 1999: 427, 454; Müller-Wiener 2001: 24-25; Külzer 2008: 185, 209, 228, 512, 649, 683; Иванов 2013: 565).

Bir başka yerleştirme çabasına göre manastır, kentin güneybatısındaki Xylokerkos Kapısı ve Studion manastırının yanında -Theodosian Surları'nın içinde veya dışında olabilir (3) (Şekil 3) (Πασπάτης 1879: 41; Van Millingen 1899: 90-91; Pergoire 1904; "Bizans Oxford Sözlüğü" s. 1278; Külzer 2008: 394-395).

Sonuç olarak, Rusların kaldığı Mamas mahallesi olarak önerilen yerlerin hiçbiri Rus mahalle lokalizasyonları tanımına uymayıp, maddi / arkeolojik kanıtlarla desteklenememiştir.

Bu projenin başlangıç noktası, ikamet yeri olarak Ruslara kalış izni verilen yerin Ayamama Deresi (St. Mamas) nehri alanının "içinde" veya "yakınında" bulunduğu hipotezidir (Şekil 4). (Chastelain 1709: 863; Goltz 1897; Gion 1899: 164; Pargoire 1904: 263-265; Makridis 1938; 1939; Janin 1950: 314; Külzer 2004: 267; 2008: 513).

Kazıların yürütüldüğü Küçükçekmece Gölü Havzası Ayamama" Deresi yakınındadır (**Res. 4**). (Delibaş 2012: 133-135). Hebdomon (modern Bakırköy) ile San Stefano (modern Yeşilköy) arasında yer almaktadır (Külzer 2008: 659-661; 2010: 440). Küçükçekmece Göl Havzası, St. Mamas'ın yakınında ve başkent sur duvarlarının dışında bulunmaktadır. Nehrin adı (Ayamama / St. Mamas) halen yürürlüktedir (1823, 1897; 1907, 1916, 1933, 1946 ve 1972'de yayınlanan topografik ve idari haritalar). Bu isim de eski Osmanlı haritalarında tescil edilmiştir (Yetişkin-Kubilay 2010: 230-231). Aziz Mamas manastırı veya kilise ve hagiasma da orada (nehrin ağzında bulunur) bulunur (Makridi 1938; Macridy 1939; Kül-

zer 2008: 513; 2010: 440). 1970'lerde St. Mamas manastırı ya da kilise ve hagiaσμα kalıntıları halen görülebiliyordu. Bu, Konstantinopolis'teki Aziz Mamalar'a adanmış nesnelere biridir. Bu alan, Küçükçekmece Gölü havzasındaki Büyük/Bilgili Limanının yanında yer almaktadır.

Söz konusu dönemde Küçükçekmece Gölü, Marmara Denizi'ndeki bir körfezdi. Yapısal özellikleri sayesinde koy, Haliç ile karşılaştırılabilen gemiler için çok uygun bir limandı. Karada ve su altında hâlâ algılanabilen iskelelerin taş kalıntıları, büyüklüğü açısından İstanbul'un diğer limanlarından (Theodosius, Kontoskalion, Boukoleon, Neorion) (Müller-Weiner 1998) çok daha büyük bir liman olduğu kanıtlanmıştır. Ortaya çıkarılan yollar, yerleşmenin, hem karadan taş yollarla Via Egnatia'ya (Kuelzer 2011: 193-194) bağlandığını hem de denizden ulaşımın kolayca yapılabildiği bir ağı merkezi olduğunu göstermiştir. Kazılar sırasında birçok Bizans nesnesinin ve Bizans yerleşiminin mimari kalıntıları tespit edilmiştir. Bu büyük liman, emniyet nedenleriyle (askeri ve epidemiyolojik) sermayeden yeterince uzakta ve merkezi yönetimle yeterli iletişim için yeterince yakındır. Küçükçekmece Gölü havzasındaki liman, bu özelliklerinden dolayı yabancıların gemileri için düzenlenmiş olabilir.

"Geçmişin Masalı"nda bahsedilen "Приходяще русь да ватати у святого Мамы ..." cümlesi, "Ruslar, St. Mamas'ın içinde / yakınında yaşıyor" ya da "Rus konuksever/ yanındadır" Mamas "olarak çevrildiğinde (Восток 1858: 43), karşılama törenleri aklı gelir. Hebdomon ve Rhegion'da İmparatorları ve seçkin konukları karşılama törenleri yapıldığı bilinir. Rhegion yerleşmesi de gölün doğusundadır (Ogan ve Mansel 1942).

Yukarıdaki hipotezi destekleyen veriler, Küçükçekmece Gölü'nün batı kıyısında yer alan (Bathonea?) yerleşim kompleksindeki kazılardan gelmektedir. Onlardan biri Baltık Denizi kökenli kehribar haçtır (**Res. 5**). Viking savaşçıların kültürünü yansıtan "hnefatafl" oyununun bir parçası olan obje (**Res. 6**), ile çift ejder başlı (**Res. 7**), "Baltık Denizi bölgesi" için karakteristik bir mitolojik öyküyü anlatan "hal-ka" dır. Ayrıca bozkır halklarının kültürünü temsil eden birkaç öge daha bulunmuştur. Bu eserler, Rus ve Baltık Denizi halklarının maddi kültürünün envanterinde görülür.

Kazı alanının Ayamama-Mamas nehrinin yanında ve sur duvarlarının dışındaki konumu, Büyük Limanının ve Bizans yerleşiminin varlığı ve sözü geçen eserlerin varlığı, Küçükçekmece Gölü havzasındaki yerleşim kompleksinin hangi alandaki olabileceği hipotezini desteklemektedir. Antlaşmalarda bahsedilen belki de Varangianlılar'dan Bizanslılığa geçişin son bağlantısı, "Rus mahallesinin yeri"dir. Kuzeyden gelen yeni insanlar, limana gelen diğer insanlara ait Bizans uygarlığı ve kültürüyle doğrudan temas kurarak, Bizans'ı ve muhtemelen diğer yabancı kültür kalıplarını benimsediler ve ülkelerinde "Bizanslaştırma" sürecine girdiler.

Küçükçekmece Gölü'nün batı kıyısındaki yerleşim izleri 2007 yılında keşfedildi ve kazılar 2009'da başladı. Kazı ve araştırma sonuçlarına göre, Tarih öncesi, Tunç Çağı, Erken Demir Çağı, Yunan, Helenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait olan tabakalar ortaya çıkarıldı.

Kazı alanındaki önemli yapılar ağırlıklı olarak Bizans döneminden kalmadır (Aydingün ve Öniz 2009; Aydingün 2013; Aydingün ve diğerleri 2013; Öniz ve diğerleri 2014). İki kilise kalıntısı, bir martiryon, tıp merkezi, konut binaları, atölyeler, iskeleler, yollar ve liman tesisleri ağırlıklı olarak Roma-Bizans dönemlerine tarihlenmektedir. Göl içinde sütunlar, çapalar, lahitler ve seramik kaplar ele geçmiştir. Kazılar sırasında çok sayıda eser yanında Akdeniz'in neredeyse tüm bölgelerinden, amphorlar, çanak çömlekler, altın Bizans solidi, cam kaplar, mücevheratlar bulunmuştur. Ayrıca mücevherat, cam, dökümhanesi ve ilaç şişeleri gibi zanaat atölyeleri ortaya çıkarılmıştır.

"VARANGIANLARIN YOLU", PROJE HEDEFLERİ

(1) Küçükçekmece Gölü Havzasındaki yerleşim kompleksi içinde Konstantinopolis'teki Rus ve İskandinavların varlığının maddi izlerinin bulunması;

(2) Kazılan yerleşim kompleksinin Aziz Mamas yakınlarındaki Rus mahallesi olarak onaylanan alanla aynı olup olmadığının tespiti;

- (3) Küçükçekmece Gölü havzasında kaldığı süre boyunca Rus'un hangi içeriğe, düşünceye ve kültürel kalıplara (Bizans ve yabancı) yönelik olarak tanımlanması;
- (4) Bizans toplumu ve yabancı sakinlerin Bizanslılaştırma sürecinin incelemesi; (değişim, el sanatları üretimi, yelken, sanat, sembolizm, sosyal organizasyon alanlarındaki etkisi ve din)
- (5) Rusların Bizans'a köle olarak getirdiği Doğu Avrupa bölgelerindeki diğer yabancı toplulukların Küçükçekmece Gölü havzasındaki fiziksel varlığının potansiyel belirleyicilerinin bulunması

Yukarıda bahsedilen araştırma problemlerini cevaplayabilmek için aşağıdaki aşamalar planlanmıştır.

1: Küçükçekmece Gölü havzasındaki yerleşim kompleksinde gerçekleştirilen kazılar sırasında elde edilen erken ortaçağ eserleri ve diğer kaynakların stratigrafik belgelendirilmesini, analizlerini ve C-14 tarihlenmesini içerir.

Arazi kazılarına, kara kazı alanına doğrudan bitişik olan alanda gölün alt kısmının sualtı incelemesi eşlik edecektir. Limanda demirlemiş gemilerden liman binalarının, batıkların, ankrajların ve eserlerin batık kalıntılarının tanımlanması ve belgelendirilmesi amaçlanmaktadır.

Kapı açması ile kilise kalıntılarının keşfedildiği yer arasında bulunan yaklaşık 6 hektarlık alan üzerinde bir jeomanyetik araştırması yapılacaktır. Araştırmanın amacı, 2 No.'lu bölgede meydana gelen Bizans yapılarının düzenlenişinin dokümantasyonu olacaktır.

Arazi ve su altı kazılarında keşfedilen mimari kalıntılar Total Station tipi teçhizat tarafından alınan ölçümlerle belgelenecektir. Sonuç olarak, arazi alanının ve gölün dibinin binalarla birlikte bir kontur haritası ve 3D modeli oluşturulacaktır. Karada meydana gelen mimari kalıntılar fotoğraf tarama ve 3B tarama ile belgelenir. Alanın (kara ve gölün alt kısmı) ve bu şekilde elde edilen binaların eksiksiz bir 3D modeli, çalışma alanında keşfedilen seçilmiş eserlerin entegre bir 3B dokümantasyonu ile tamamlanacaktır.

2: Kronolojik analiz: Bizans yerleşim dizilerinin kronolojik parametrelerini kaydetmek için yapıların mimari bir analizini, C-14 tarihlendirme, seramik kap topluluklarının bireysel yerleşim dizilerinden niteliksel ve niceliksel analizini ve ayrıca seçilen eserler (emtia, tuğla işaretleri, daha belirli kronolojik parametrelerin diğer eserler ile sikkeler, tuğla). Bu şekilde - bu analizlerin sonuçlarını birleştirerek - İlk Ortaçağ'a ait alanın stratigrafisi için bir temel oluşturulacaktır. Bir sonraki görev, yerleşim kompleksinin çeşitli noktalarında bulunan açmalarda kaydedilen İlk Ortaçağ yerleşim tabakalarının senkronizasyonu olacaktır. Bu amaçla, kazı sırasında elde edilen sonuçlara dayanarak münferit toplulukların kronolojik parametrelerini kullanarak seramik kalitatif ve kantitatif analiz yöntemini uyguluyoruz.

3: Sosyo-topoğrafik analiz: Bizans yerleşim kompleksinin Ortaçağ'daki erken yerleşim alanının yeniden inşası ve yerleşimin yerleşim organizasyonuna, binalarına ve işlevine dayanan yerleşim kompleksinin sosyo-topoğrafik analizleri üzerinde çalışılacaktır. bireysel özellikler içerisinde oluşan eserler. Bu şekilde sakinlerinin sosyal farklılaşması hakkında bilgi edinmek mümkün olacaktır.

4: Küçükçekmece'deki Rus kültürü ve diğer yabancı toplulukların unsurları: Bulunan arkeolojik kaynaklar (hem karada hem de su altında kaydedilmiş - örneğin çapalar) Rus / Norsemen kökenli eserlerin bulunup bulunmadığı (ayrıca uzman analizleri -Arkeozoolojik ve metalografik olanlar); Doğu Avrupa (köle) bölgelerindeki diğer toplulukların fiziksel ikamet yerinin belirleyicileri; limanlarında gemileri ve kültürünü bağlayan diğer yabancı toplulukların varlık göstergeleri, Rus kültürünü etkilemiş olabilir "(bu merkezin dış temasları, diğer bölgelerdeki çanak çömlek atölyelerinin işaretleriyle birlikte amforaya göre çok iyi hissedilebilir).

5: a) Yerel Bizans toplumunun kültürü; b) Bizans uygarlığının Rus kültürü üzerindeki etkisi ve c) bu topluluğun 'Bizanslılaştırılması' süreci

Bu bilgi, Bizans uygarlığının Rus kültürü ve bu topluluğun Bizanslılaştırılması süreci üzerindeki etkisini öğrenmek için yapılacak bir sonraki çalışmanın temelini oluşturacaktır. Kaynak tabanı, Küçükçekmece'deki merkezden doğrudan doğruya Avrupa'nın kuzey kesimindeki kültürlerle yayılan potansiyel

etkileri kaydetmek için Doğu Avrupa ve İskandinavya'daki Rus ve İskandinav merkezlerinden gelen eserleri içerecek şekilde genişletilecektir.

6: Grek ve Latince yazılı kaynaklar ile ilgili çalışmalar: Arkeolojik araştırmalarla eşzamanlı olarak, Grek ve Latin yazılı kaynakların tarihsel ve filolojik çalışmaları yapılacaktır. Yazılı kaynakları analiz etmenin amacı, Küçükçekmece Gölü havzasındaki yerleşim kompleksinin, antlaşmalarda belirtildiği üzere başkentin kapısında ikametgahı olarak Rus'ya atanan yer ile aynı olabileceği hipotezini doğrulamaktır. Yukarıdaki hipotezi doğrulamak için Grek yazılı kaynaklardan St. Mamas'ın yerleri ve yerleri hakkında bilgi sahibi olmaları incelenecektir. Küçükçekmece Gölü havzasındaki yerleşim kompleksine ilişkin bilgiler, Konstantinopolis'de Haçlı Seferleri ve Haçlı Seferleri'nin kalmasını anlatan Latince kaynaklarda da olabilir. Konstantinopolis'nin en büyük limanının, seferleri sırasında haçlılar tarafından kullanıldığı göz ardı edilemez. Kazılarda Haçlıların sikkeleri bulunmuştur (Tekin 2013a: 61-62). Haçlıların söz konusu merkezin yıkılmasına neden olduğu ve Bizans dönemini kesin olarak sona erdirdiği düşünülmektedir.

Projemiz, Norsemen kültürü araştırmaları ve Bizans uygarlığı üzerine Türk araştırmalarının başarısı dahil olmak üzere Polonya ortaçağ çalışmalarının (kentsel çok katmanlı alanların kazıları tarafından geliştirilen) deneyim ve geleneklerini bütünleştirmektedir (Yıldız-Kılıç 2011). Proje, Türkiye ve Polonya araştırma konusundaki deneyim ve yöntemlerini (hem iç hem de deniz), ilk ortaçağda yelkenli ve tekne yapımını (bağlantılı arazinin metodolojisinin limanlarının incelenmesi için uygulanması ve su altında yapılan kazıların ortak bir sonucu olarak geliştirilmiştir. Wolin'de yapılan Danimarka arkeolojik araştırmaları). Proje, arkeolojik araştırmaların geleneksel metodolojisini modern tekniklerle (jeomanyetik, dokümantasyon yöntemleri, alanın 3D modelleri ve keşfedilen özellikler, fotoğraf tarama, 3D tarama, hava fotoğrafçılığı) ve teorik arkeolojiyle birleştirecektir.

Küçükçekmece Gölü havzasındaki kazılar, Yenikapı'daki çalışmaların tamamlanmasının ardından, şehrin en büyük bilimsel arkeolojik araştırma projesidir. Yenikapı kazıları Boğaziçi'nde bir tünel inşası ile ilgili olarak tesadüfen ortaya çıkan limanların kurtarma kazısıdır (Kocabaş ve Özsait-Kocabaş 2012). Yenikapı'da yapılmış olan keşiflerin zenginliği ve Küçükçekmece Gölü havzasında uzun yıllar yapılması planlanan Bakanlar Kurulu Kararlı kazıların vereceği sonuçlar ile her iki kazının verilerinin değerlendirilmesi göz önüne alındığında, çalışmaların küresel önemi göz kamaştırarak gibi durmaktadır.

Bibliography

- Constantine Porphyrogenetus: De Administrando Imperio*, Ed. G. Moravcsik, Translation R. J. H. Jenkins, Corpus fontium historiae Byzantinae, v. 1, Washington, 1967.
- Powieść minionych lat. Powieść' wriemiennych let. Charakterystyka historyczno-literacka*, ed. and transl. F. Sielecki, Wrocław 1968.
- Mamas: Typikon of Athanasios Philanthropens for the Monastery of St Mamas in Constantinople*, (in:) *Byzantine Monastic Foundation Documents: A Complete Translation of the Surviving Founder's Typika and Testaments*, Bandy A. transl., eds. J. Thomas, A. Constantinides Hero, Washington 2000: 973-1041.
- Андрощук 2012 Андрощук, Ф. 2012. “Константинопольские монастыри св. Маманта и место резиденции русских купцов в X веке”, *Ruthenica* 11: 7-28.
- Androshchuk 2013 Androshchuk, F. 2013. *Vikings in the East: Essays on Contacts Along the Road to Byzantium (800-1100)*, Uppsala Universitet.
- Aydingün and Öniz 2009 Aydingün, Ş. and H. Öniz 2009. “Istanbul-Kucukcekmece Lake and River Basin Archaeological Ruins”, *Proceedings of the International Symposium on Underwater Research*: 8-21.
- Aydingün 2013 Aydingün, Ş. 2013. “Küçükçekmece Gölü Havzası (Bathonea?) Kazıları (2009-2012)”, *İstanbul Araştırmaları Yıllığı/Annual of Istanbul Studies* 2: 23-35.
- Aydingün et al. 2013 Aydingün, Ş., A. Aslan and D. Kaya 2013. “Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazılarında Ele Geçen Unguentariumlar”, *İstanbul Araştırmaları Yıllığı/Annual of Istanbul Studies* 2: 39-52.
- Böhm 2011 Böhm, M. 2011. “Waregowie - piechota morska Bizancjum?”, *Piotrkowskie Zeszyty Historyczne* 12 (2): 179-195.
- Carlsson and Selin 2012 Carlsson, D. and A. Selin 2012. *In the Footsteps of Rurik: A guide to the Viking History of Northwest Russia*, Stockholm.
- Chastelain 1709 Chastelain, C. 1709. *Martyrologe Universel: contenant le texte du martyrologe romain traduit en françois; et deux additions à chaque jour des saints qui ne s'y trouvent point; l'une, des saints des autres nations; avec'un catalogue des saints don'ton ne trouve point le jour*, Paris.
- Ciggaar 1996 Ciggaar, K. N. 1996. *Western Travellers to Constantinople: The West and Byzantium, 962-1204: Cultural and Political Relations*, Leiden-New York-Köln.
- Delibaş 2012 Delibaş, M. 2012. *Critical Assesment of Stream Daylighting as an Approach for Renaturalization of Riverine Systems in Urban Areas Case Study on: Ayamama Stream*, Istanbul Technical University, Institute of Science and Technology, Unpublished Master Thesis, Istanbul.
- Du Cange 1682 Du Fresne du Cange, C. 1682. *Constantinopolis christiana seu descriptio urbis Constantinopolitanae. Qualis extitit sub Imperatoribus Christianis, ex variis scriptoribus contexta et adornata. Libri quatuor*, IV, 12.3, Paris.
- Duczko 1997 Duczko, W. 1997. “Byzantine Presence in Viking Age Sweden Archaeological Finds and their Interpretation”, *Rom und Byzanz im Norden*,

- Internationale Fachkonferenz, Kiel 18-25 September 1994*: 291-311.
- Duczko 2007   Duczko, W. 2007. *Ruś Wikingów. Historia obecności Skandynawów we wczesnośredniowiecznej Europie Wschodniej*, Warszawa.
- Franklin and Shepard 1996   Franklin, S. and J. Shepard 1996. *The Emergence of Rus 750-1200*, London-New York.
- Garipzanov and Tolochko 2011   Garipzanov, I. and O. Tolochko 2011. "Introduction: Early Christianity on the Way from the Varangians to the Greeks", *Ruthenica. Supplement 4*: 9-16.
- Γεδεών 1899   Γεδεών, Μ. 1899. Βυζαντινόν Εορτολόγιον: Μνήμαι των από του Δ' μέχρι του ΙΕ' αιώνος εορταζομένων αγίων εν Κωνσταντινουπόλει, Κωνσταντινούπολη.
- Goltz 1897   Goltz, V.D. 1897. *Karte der Umgebung vob Constantinopel, unter Benutzung der älteren Aufnahmen erweitert, bearbeitet und gezeichnet*, Berlin.
- Gylles 1561   Gylles P. 1561. *De Topographia Constantinopoleos et de illius antiquitatibus. Libri quatuor*, IV, 6 – *De ponte, qui est at divum Mamantem, et de eius Hippodromo, et Leone aëro, de Mauritis Regis Sepulchro*, Lyon.
- Gylles 1997 (1561)   *Petrus Gyllius (Pierre Gilles) Istanbul'un Tarihi Eserleri*, transl. and ed. E. Özbayoğlu, Istanbul.
- Janin 1950   Janin, R. 1950. *Constantinople Byzantine. Développement urbain et repertoire topographique*, Paris.
- Kazhdan, ed. 1991   *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. I-III, ed. A.P. Kazhdan, Oxford 1991.
- Kocabaş and Özsait-Kocabaş 2013   Kocabaş, U. and I. Özsait-Kocabaş 2013. "A New Milestone in Ship Archaeology: The Yenikapı Shipwrecks Project", *Stories from the Hidden Harbor: The Shipwrecks of Yenikapı*: 35-46.
- Külzer 2004   Külzer, A. 2004. *Neue Forschungen in Ostthrakien*, (w:) *Wiener Byzantinistik und Neogräzistik*, red. W. Hörandner, J. Koder, M.A. Stassianopoulou, Wien
- Külzer 2008   Külzer, A. 2008. *Ostthrakien (Eurōpē), Tabula Imperii Byzantini 12*, red. J. Koder, Wien.
- Külzer 2010   Külzer, A. 2010. "Die Thrakische Propontisküste Beobachtungen zum Siedlungsbild in Byzantinischer Zeit", *Kölner Jahrbuch 43*: 429-441.
- Kuelzer 2011   Kuelzer, A. 2011. "The Byzantine road system in Eastern Thrace: some remarks", *Byzantinische Forschungen XXX*: 179-201.
- Larsson 1988   Larsson, M. G. 1988. "Runklotter in Hagia Sophia", *Meddelanden fran Svenska Forskningsinstitut i Istanbul 13*: 55-58.
- Larsson 1989   Larsson, M. G. 1989. "Nyfunna runor i Hagia Sophia", *Fornvännen 84*: 12-14.
- Leciejewicz 2000   Leciejewicz, L. 2000. *Nowa postać świata. Narodziny średniowiecznej cywilizacji europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Liestøl 1964   Liestøl, A. 1964. "Runer fra Bryggen", *Viking XXVII*: 5-54.
- Macridy 1939   Macridy, T. 1939. "To byzantion Hebdomon. Hai en Byzantio monai tou hagiou Mamantos", *Thrakika XII*: 73-80.

- Makridis 1938 Makridis, T. 1938. To Byzantinon Hebdomon kai ai par' auto Monai Hagiou Panteleimonos kai Mamantos”, *Thrakika X*: 137-198.
- van Millingen 1899 Van Millingen, V. A. 1899. *Byzantine Constantinople: The Walls of the City and Adjoining Historical Sites*, Cambridge Library Collection, London.
- van Millingen 1912 Van Millingen, V. A. 1912. *Byzantine Churches in Constantinople* (Illustrated Edition), Echo Library, London.
- Müller-Wiener 1998 Müller-Wiener, W. 1998. *Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Müller-Wiener 2001 Müller-Wiener, W. 2001. *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ogan and Mansel 1942 Ogan, A. and A. M. Mansel 1942. “Rhegion-Küçük Çekmece Hafriyatı 1940-1941 Çalışmalarına Dair İlk Rapor”, *Bellekten 21-22*: 1-36.
- Öniz et al. 2014 Öniz, H., H. Kaya and Ş. Aydingün 2014. “A Harbour Structure at Beylikdüzü, İstanbul”, *The International Journal of Nautical Archaeology* 43-1: 179-184.
- Özaslan 1999 Özaslan, N. 1999. From the Shrine of Cosmidion to the Shrine of Eyüp Ensari”, *Greek, Roman and Byzantine Studies* 40: 379-399.
- Πασπάτης 1879 Πασπάτης, Α.Γ. 1879. Τά Θρακικά προάστεια τοῦ Βυζαντίου, in: Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος, Κωνσταντινούπολη, 12, p. 33-42.
- Pargoire 1904 Pargoire, J. 1904. “Le Saint-Mamas de Constantinople”, *Transactions of the Russian Archaeological Institute in Constantinople* 9.1-2: 261-316.
- Pargoire 1908 Pargoire, J. 1908. “Saint-Mamas Le Quartier Des Russes à Constantinople”, *Échos d'Orient* 11/71: 203-210.
- Pevny 1997 Pevny, O. Z. 1997. “Kievan Rus”, *The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*: 280-319.
- Piltz 1987 Piltz, E. 1987. “De la Scandinavie à Byzance”, *Médiévales* 6/12: 11-17.
- Poppe 1967 Poppe, A. 1967. “Opowieść latopisarska o wyprawie na „Greków” w 1034 roku”, *Slavia Orientalis* 16: 349-362.
- Poppe 1968 Poppe, A. 1968. *Państwo i Kościół na Rusi w XI wieku*, Państwowe Wydawn, Naukowe.
- Poppe 1978 Poppe, A. 1978. “Ruś i Bizancjum w latach 988-989”, *Kwartalnik Historyczny* 85: 3-23.
- Saharow 1980 Saharow, A. N. 1980. “Diplomatija drjewniej Rusi IX”, *pjerwaja połowina X w*: 209-258.
- Shepard 2008 Shepard, J. 2008. “The Viking Rus and Byzantium”, *The Viking World*: 496-516.
- Stang 1996 Stang, H. 1996. *The naming of Russia*, Oslo.
- Stanisławski 2013 Stanisławski, B. 2013. *Jómsswikingowie z Wolina-Jómsborga. Stadium archeologiczne przenikania kultury skandynawskiej na ziemie polskie*, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Wrocław.
- Svärdström 1970 Svärdström, E. 1970. “Runorna i Hagia Sophia”, *Fornvännen* 65: 247-249.
- Tekin 2013a Tekin, O. 2013a. “Excavations Coins and A Byzantine Weight From Küçükçekmece Lake Basin”, *İstanbul Araştırmaları Yılığ/Annual of Istanbul Studies* 2: 57-67.

- Urbańczyk 2014   Urbańczyk, P. 2014. *Bliskie spotkania wikingów*, Wodzisław Śląski.
- Vasiliev 1946   Vasiliev, A. A. 1946. *The Russian Attack on Constantinople in 860*, Medieval Academy of America, Publication, Cambridge.
- Vasiliev 1951   Vasiliev, A. A. 1951. "The second Russian attack on Constantinople", *Dumbarton Oaks Papers* 6: 161-225.
- Yetişkin-Kubilay 2010   Yetişkin-Kubilay A. 2010. *İstanbul Haritaları-Maps of Istanbul 1422-1922*, Denizler Kitabevi, Istanbul.
- Yıldız-Kılıç 2011   Yıldız-Kılıç, Ş. 2011. "A Review of Byzantine Studies and Architectural Historiography in Turkey Today", *Middle East Technical University Journal of the Faculty of Architecture* 28:2: 63-80.
- Литаврин 1993   Литаврин, Г. Г. 1993. "Условия пребывания древних Русов в Константинополе в X в. и их юридический статус", *Византийский временник* 54: 81-92.
- Литаврин 1999   Литаврин, Г. Г. 1999. *Византия и Славяне*, Санкт Петербург.
- Лопарева 1899   Лопарева, X. M. 1899. *Книга Паломник. Сказание мест Святых во Цареграде Антония, Архиепископа Новгородского, в 1200 г./ Под ред. Православный Палестинский сборник, XVII.3 (51)*. Спб.
- Луйчев 1963   Луйчев, И. 1963. "Центры византийско-славянского общения и сотрудничества", *Труды Отдела древнерусской литературы* 19: 107-129.
- Иванов 2013   Иванов, С. А. 2013. *В поисках Константинополя. Путеводитель по византийскому Стамбулу и окрестностям, Вокруг Света*, Москва.
- Петросян 1998   Петросян, Ю. А. 1998. *Русские на берегах Босфора: Исторические Очерки: Orientalia*, Санкт-Петербург.
- Успенский 1892   Успенский, Ф. И. 1892. "Типик монастыря св. Маманта в Константинополе". *Летопись Историкофилологического общества при Императорском Новороссийском университете, Византийское отделение* 2/1, *Одесса*: 25-84.
- Востоков ed. 1858   *Словаре церковнославянского языка*, vol. 1, А.Х. Востоков, Санкт-Петербург 1858.
- Войтович 2011   Войтович Л.В., Домановський А.М., Козак Н.Б., Лильо І.М., Мельник М.М., Сорочан С.Б., Файда О.В. 2011 *Історія Візантії*. Вступ до Візантиністики, Львів.
- Златарски 1904   Златарски, В. Н. 1904. "Житие и жизнь преподобнаго отца нашего Феодосия иже в Трнове постичьствовавшаго", *Сборник за народни умотворения наука и книжнина XX*: 1-39.

PROJECT: "CONSTANTINOPLE/ISTANBUL-KÜÇÜKÇEKMECE
THE DESTINATION PORT OF THE WAY FROM THE VARANGIANS TO THE GREEKS, A CENTRE OF 'BYZANTINIZATION'
OF THE RUS' COMMUNITY" - AIMS, SOURCES AND OBJECTIVES

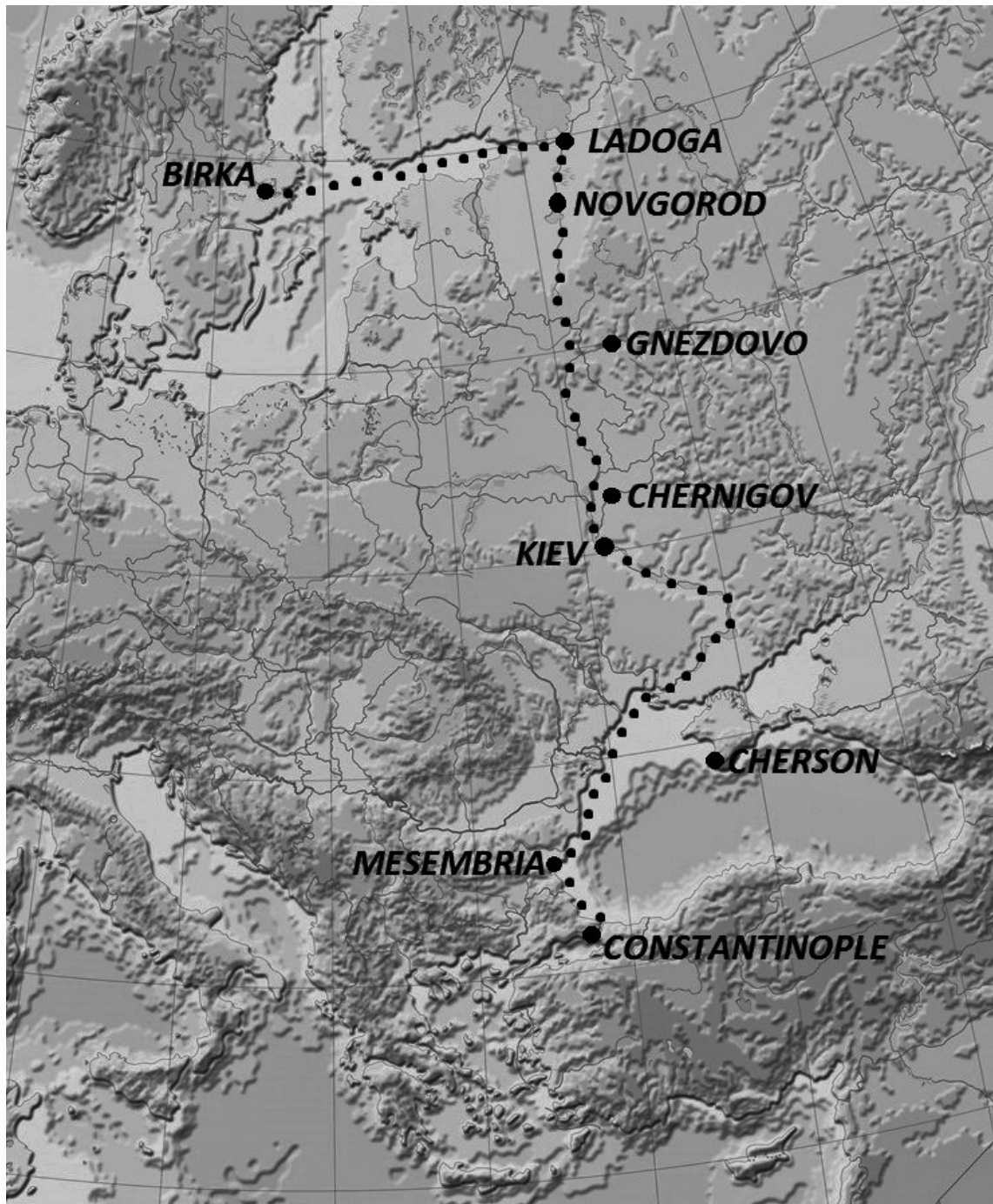
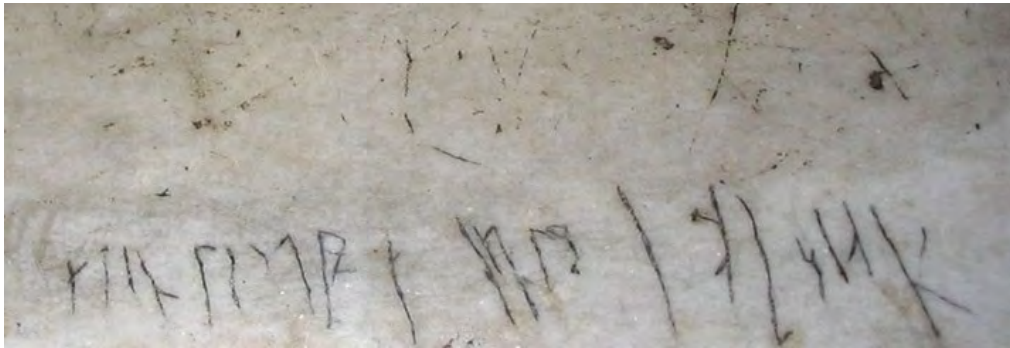

Fig.1: The Way from the Varangians to the Greeks.

Res. / Fig. 2. The Viking runic inscriptions engraved on the balustrade of the Hagia Sophia church in Constantinople.

Res. / Fig. 3. The hypothetical localizations of St. Mamas objects in Constantinople.

Res. / Fig. 4 The localization of the settlement complex situated at the western coast of the Küçükçekmece lake and St. Mamas river.

Res. / Fig. 5: The amber cross founded on the settlement complex located at the western coast of the Küçükçekmece lake..

Res. / Fig. 6:

